

Otroške igre z odvzemanjem in privzemanjem na Slovenskem

Življenje otroka je nenehno povezano z igro, z njo razvija svoje motorične in umske sposobnosti. V otrokovi igri odseva njegovo doživljanje in posnemanje okolja, materialnega in duhovnega sveta odraslih. Znanja je domneva, da se v otroških igrah pogosto skrivajo preostanki davnih obredov in plesov odraslih. Toda to ne pomeni, da so jih otroci prevzeli, ko so jih odrasli opustili. Otroško plesno izročilo je živelo sočasno z izročilom odraslih in mu bilo v marsičem enako.¹ Vendar so odrasli svoje pozabili, otroci pa so ga ohranili in prenašali naprej z vsem, kar se je spotoma vanj naglago bodisi spontano ali s posegi odraslih.²

Na igre odraslih najbolj spominjajo otroške igre s plesnimi prvini. Oblikovno so preproste, igrajo jih v vrsti, koloni in krogu, ki se lahko pretrga in razvije v kačo ali polža. Figuralika je skromna, največkrat se pojavlja »most«, obok sklenjenih rok dvojice sodelujočih, pri nekaterih mi-mične kretnje ponazarjajo pesemsko besedilo. Vse igre spremlja petje ali skandiranje besedila, katerega vsebina ponekod narekuje obliko.³

Posebna skupina otroških ljudskih plesnih iger so tiste, pri katerih ena skupina drugi odvzema sodelujoče in si jih privzema. V začetku sta nasproti eden ali dvoje otrok in skupina, med igro pa v skladu z vsebino pesmi prehajajo otroci iz skupine posamezno na drugo stran, tako da tam nastaja nova skupina, medtem ko se prvotna zmanjšuje do zadnjega. Po njihovi osnovni razpoznavnosti jih imenujem igre z odvzemanjem in

¹ Prepričljiv dokaz za to najdemo v Reziji, kjer otroci plešejo enako kot odrasli in so prav tako večji plesalci.

² F. Hoerburger und H. Segler, Klare, klare Seide, Kindertänze, Kassel und Basel 1962, str. 171—172.

³ M. Ramovš, Plesat me pelji, Ljubljana 1980, str. 37—38, 155—162; isti, Ljudsko izročilo v estetski vzgoji predšolskega otroka. — Odkrivajmo, doživljajmo! Estetska vzgoja, 3, Ljubljana 1982, str. 29—49.

privzemanjem. Ta skupina iger je bila razširjena tudi po Sloveniji in med otroki priljubljena.

Glede na razvrstitev sodelujočih (vrsta, kolona, krog) se igre z odvzemanjem in privzemanjem pojavljajo v več variantah. Zato jih delimo v tri tipe. Za 1. tip je značilno, da skupina nastopa v sklenjeni vrsti, enako tudi nasprotna skupina, ki nastaja ob tistem, ki igro začne. Pri igrah 2. tipa skupina pleše v sklenjenem krogu, medtem ko je tisti, ki igro začne, zunaj kroga in se v toku igre sklenjeni krog manjša, okoli kroga pa se pomika vedno večji polkrog. Pri igri 3. tipa pride sklenjena kolona otrok nasproti dvema, ki z dvignjenima rokama oblikujeta »most«. Med igro se kolona manjša, oblikujeta pa se novi koloni za tistima, ki držita »most«.

1.

Zgled igre 1. tipa je »Prišla majka s kolodvora«. Doslej je bilo zapisanih 18 variant (Murska Sobota, Črnelavci, Krog, Boreci, Križevci p. Ljutomeru, Vučja vas, Dornava, Kostanjevica ob Krki, Artiče, Vinica p. Črnomlju, Šegova vas, Ribnica, Idrija, Litija, Vič p. Ljubljani, Ljubljana, Bled, Žirovnica).⁴ Plesali so jih povsod enako, po podatkih sodeč so si bile podobne tudi melodije. Zapisi obsegajo namreč večinoma le besedila in opise igre, melodije so bile zapisane samo v Ljubljani, Idriji, Segovi vasi in Ribnici.⁵ Za primer naj bo navedena melodija iz Šegove vasi.

Pač pa se pojavljajo razlike v besedilu oziroma so nekatera popolnejša od drugih. Značilno in vsebinsko zaokroženo besedilo je npr. iz Kostanjevice ob Krki:

- A: Prišla majka s kolodvora,
adija, dija, de.
B: Kaj hoče majka s kolodvora?
A: Majka hoče eno hčerko.
B: Katera naj se zove?
A: Zove naj se (Minka).
B: Kaj bo pa postala?
A: Postala bo (šivilja).
B: Mi jo pa ne damo.
A: Bomo jo pa vzeli.
B: Tukaj jo imaste.⁶

⁴ Zapisi so v arhivu Sekcije za šege in igre ter Sekcije za glasbeno narodopisje ISN ZRC SAZU. Gradivo obsega izpiske iz pisnih virov, terenske zapise in zbirko, nastalo na podlagi ankete po osnovnih šolah in nižjih gimnazijah, ki je bila opravljena l. 1954 pod vodstvom dr. Nika Kureta. — 9, Zbirke otroških iger: št. 76, 134, 384, 589, 722, 843, 859, 1006, 1060 (2), 1152, 1219, 1257, 1289; GNI: 20.576, 26.171, 2 neoštevilčeni.

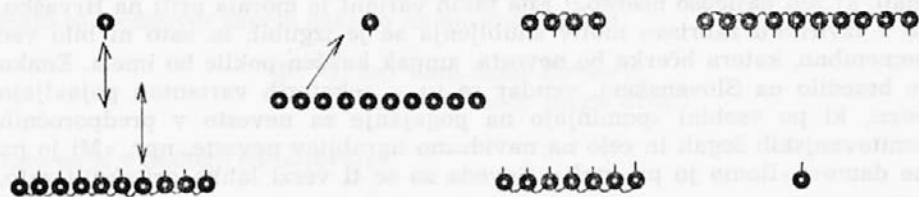
Obj.: Z. Kumer, Ljudska glasba med rešetarji in lončarji v Ribniški dolini, Maribor 1968, str. 403–404; M. Vogeltnik, Ura je ena, medved še spi, Ljubljana 1990, str. 39–41.

⁵ Zapisali so jih sodelavci Glasbeno-narodopisnega inštituta, zdaj Sekcije za glasbeno narodopisje Marija Suštar, dr. Zmaga Kumer in mag. Igor Cvetko. Obj.: Z. Kumer, n. d., str. 403; M. Vogeltnik, n. d., str. 40.

⁶ Arhiv ISN. — 9: št. 1006.

Pri večini variant se prvi verz glasi »Prišla majka s kolodvora«, pri štirih (Prlekija in Prekmurje) je namesto majke Marička, pri varianti iz Žirovnice Minka in pri idrijski celo Slovenija. Bistvo igre je izbira poklica za »hčerko«, zato pri večini variant teče besedilo kot pri navedeni. Vrsta se navadno zadovolji že s prvim poklicem in »hčerko« izroči. Ponekod je vrsta bolj izbirična in zato besedilo vsebuje še verz »Mi jo pa ne damo« ali »Za to jo pa ne damo« (Vučja vas, Križevci, Bled, Idrija, Šegova vas, Ljubljana) in mora »majka« izbrati drug poklic. Verz »Bomo jo pa vzeli« vsebuje le varianta iz Kostanjevice. Pogosto je za »poklic« navedena »kraljica« in v varianti iz Ribnice vrsta sprašuje tudi po obutvi in obleki, ki se spodobi za »kraljico«, zato šele ob zadovoljivem odgovoru izroči »hčerko« oz. »punčko«.⁷

Potek igre je v skladu z besedilom. Skupina deklic (dečki so redko sodelovali) se je postavila v vrsto in prijela za roke. Ena deklica, ki so jo prej izbrale z izštevanjo, je bila »majka« in stopila v razdalji nekaj metrov pred vrsto. Igra je začela »majka« (besedilo A): med petjem prve kitice se je z navadnimi koraki približevala vrsti, na refren a d i j a, d i j a, d e pa se hrbtoma vrnila na izhodiščno mesto. »Majki« je odgovarjala vrsta (besedilo B), se med petjem približevala »majki« in se na refren vrnila na svoje mesto. To se je ponavljalo ves čas pesmi. Ob zadnji vrstici je imenovana deklica vrsto zapustila in se pridružila »majki«, medtem ko se je vrsta umaknila na svoje mesto. Igra se je nato ponavljala, dokler iz vrste niso odšle vse deklice in je iz »majke« nastala nova vrsta. Igra se je lahko začela znova, le da je bila »majka« deklica, ki je pri prejšnji igri ostala zadnja.⁸

Igra, čeprav je bila razširjena po Sloveniji, ni izvorno slovenska. Že po besedah »majka« in »zove« lahko sklepamo, da je na Slovensko prišla s Hrvaškega. Od tam se je razširila verjetno med svetovnimi vojnami, bodisi s posredovanjem učiteljstva, ki je moralo v tem času službovati tudi v krajih zunaj Slovenije ali pa so jo prinesli sami otroci ob medsebojnih stikih, zlasti v krajih ob slovensko-hrvaški meji.⁹ Igrali so jo meščanski in podeželski otroci, po zapisih sodeč je bila v letih po drugi svetovni vojni še močno živa. Doma je bila predvsem na šolskih dvoriščih, saj je bilo tam vedno dovolj otrok. Igra je bila bolj privlačna, če je sodelovala večja skupina.

⁷ Z. Kumer, n. d., str. 403—404.

⁸ Plesni igri »Prišla majka s kolodvora« je oblikovno sorodna igra lovilnega značaja »Kdo se boji črnega moža?«: Zopet sta si nasproti sklenjena vrsta in »črni mož«. Ko ta zakriči »Kdo se boji črnega moža?«, mu vrsta kriče odgovori: »Ne!« Nato se zapodita drug nasproti drugemu. »Črni mož« mora pri tem ujeti enega iz vrste in ga povleči na drugo stran. Spet se znajdejo nasproti vrsta in tokrat dva »črna moža«. Igra se ponavlja, dokler »črni mož« ne polovi vseh. Kdor ostane zadnji, lahko začne igro znova kot »črni mož«. Izvor igre ni jasen, morda je deška varianta dekliske »Prišla majka s kolodvora«.

⁹ M. Kožič, Dječje igre u okolici Zagreba. — Etnografska baština okolice Zagreba, Etnološka istraživanja, 3—4, Zagreb 1987, str. 413—445.

Vendar tudi na Hrvaškem igra ni izvirna, marveč je posnetek nemške z besedilom npr. »Es kommt ein Herr von Fenefe«¹⁰ ali »Jetzt kommt die Mutte von Nonnafe«.¹¹ Na Hrvaško so jo predvidoma ob koncu 19. stoletja prinesle učiteljice državnih in samostanskih šol. Šolale so se na nemških učiteljskih, kjer je bila ta igra prav gotovo del učnega programa. Po mestih se je verjetno najprej širila nemška igra, kajti poznali so jo tudi otroci v Ljubljani. Janko Mlakar v svojih »Spominih« omenja, da je kot šolar (roj. 1874, torej ok. 1880) slišal, kako so se deklice ob Ljubljani igrali »Es kommt ein Herr von Ninive.«¹² Pozneje so jo na Hrvaškem za šolsko rabo najbrž podomačili, oblika in melodija sta ostali enaki izvorniku, besedilo pa je bilo v hrvaškem jeziku sestavljeno skoraj na novo.¹³ Po tem hrvaškem je nastalo slovensko, kot ga poznamo danes. Od nemškega izvornika je ostal le refren »adé, adé, adé«, a se je pozneje spremenil večinoma v »adi, adi, adijo« in podobno. Prirejena hrvaška varianta se ni razširila samo na Slovensko, ampak tudi v Srbijo, Bosno in Hercegovino ter vse do Dalmacije.¹⁴

Igra je tudi v izvorniku znana v mnogih variantah.¹⁵ Njihov osnovni vsebinski motiv je pri vseh snubljenje, ponekod jasno izraženo, drugod zabrisano. Npr. Gospod iz Fenafeja prinese pismo za očeta, ki mora pripraviti svatbo. V igri nato otroci izbirajo, katera bo nevesta (tudi kdo bo ženin) in imenovani preide na drugo stran h gospodu (Dass morgen soll die Hochzeit sein. / Und wer soll denn die Braut sein? / ... Und wer soll denn Bräut'gam sein?). Gospod iz Fenafeja je torej snubač, ženinov zastopnik, ki se pride pogajat k očetu za hčerko, nevesto. S prenašanjem iz kraja v kraj se je osnovni motiv često izgubil, prvotni Ninive se je spremenil v Fenafe ali postal celo Nonnafe, kar je pripeljalo do motiva pripravljanja neveste za zakon v samostanski šoli,¹⁶ namesto gospoda se v nekaterih primerih pojavi mati, ki želi najlepšo hčerko.¹⁷ Ena takih variant je morala priti na Hrvaško, že v izvorniku zabrisan motiv snubljenja se je izgubil, in zato ni bilo več pomembno, katera hčerka bo nevesta, ampak kakšen poklic bo imela. Enako je besedilo na Slovenskem, vendar se tu v nekaterih variantah pojavljajo verzi, ki po vsebini spominjajo na pogajanje za nevesto v predporočnih ženitovanjskih šegah in celo na navidezno ugrabitev neveste, npr. »Mi jo pa ne damo«, »Bomo jo pa vzeli«. Seveda so se ti verzi lahko pritaknili zato,

¹⁰ F. Hoerbuerger und F. Segler, n. d., str. 76.

¹¹ L. Erk/F. Böhme, Deutscher Liederhort, 3, Hildesheim-New York 1972, str. 617.

¹² J. Mlakar, Spomini, 1, Celje 1975, str. 59.

¹³ Verjetno v prvotni priredbi ni bilo kolodvora, ampak neki drugi dvor, morebiti lepi ali beli. Pozneje ga je izpodrinil kolodvor, ki je bil mestnemu otroku bolj stvar in imeniten.

¹⁴ Zbirka dečjih tradicionalnih igara in igračka, Beograd 1986, str. 7; J. Dopuda, Sistem razvrstavanja narodnih igara (plesova) Bosne i Hercegovine. — Bilten Instituta za proučevanje folkloru u Sarajevu, 1, Sarajevo 1951, str. 23; I. Ivaničan, Narodni plesovi Dalmacije, 2, Zagreb 1981, str. 29.

Naj navedemo srbski primer: Ide majka s kolodvora, *dija, dija, de.* / Šta će majka s kolodvora? / Ona će jednu čerku. / A kako se ona zove? / Ona se zove lepa Mira! / A šta će ona da bude? / Ona će da bude krojačica. / Mi ne damo lepu Miru. / Bil'je dali il'ne dali, ona će mi sama doći.

¹⁵ K. Petermann, Tanzbibliographie, 21.—23. Lieferung, Der Kindertanz, Leipzig 1975—1976, tu in tam.

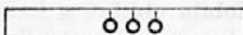
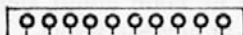
Kot primer navajamo varianto iz Lübecka (gl. op. 10.): Es kommt ein Herr von Fenefe, *ade, ade, ade!* / Was will der Herr von Fenefe? / Ist euer Vater wohl zu Haus? / Was soll der Vater denn zu Haus? / Ich möcht ihm gern ein Brieflein schreiben. / Was soll denn in dem Brieflein stehen? / Dass morgen soll die Hochzeit sein. / Und wer soll denn die Braut sein? / Das kann ja (Anna Müller) sein. / Und wer soll denn der Bräut'gam sein? / Das kann ja (Willy Meier) sein. / Was soll'n denn zu essen haben? / Pellkartoffeln und Heringsschwanz.

¹⁶ L. Erk/F. Böhme, n. d., str. 617.

¹⁷ Gl. op. 16.

da bi igra s pogajanjem postala bolj zanimiva. Ni pa izključeno, da so se z njo spojile prvine neke starejše igre, ki je bila že pozabljena, a so se posamezni odlomki ohranili in nato zaživel v novi sorodni igri. Na to nas navajata dve igri odraslih na Slovenskem, katerih oblika in vsebina se popolnoma ujemata s 1. tipom otroških iger z odvzemanjem in privzemanjem. Prva »Žumra klicat« je doma iz Zeleznikov, zapisal jo je l. 1854 J. Levičnik¹⁸ in je pozabljena, druga »Rešetca« iz Metlike pa v programu tamkajšnje folklorne skupine živi še danes.

Igra »Žumra klicat« je bila dekliška. Dekleta so pod lipo sedla na dve klopi, ki sta bili vsaksebi »tri sežnje«, in sicer na eno klop tri dekleta, nasproti na drugo pa vse ostale.

Najprej so zapele prve tri:

A: Le vun je jezdil Žumer,
le vun je jezdil njega drug.

Nato so v odgovor zapela dekleta na nasprotni klopi:

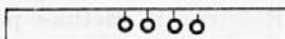
B: O, kaj nam hoče Žumer?
O, kaj nam hoče njega drug?

Igra se je v dialogu nadaljevala:

A: On hoče vašo hčerko,
on hoče vašo hčerko.
B: Mi je ne damo Žumru,
mi je ne damo njega drug.
A: Le dajte, mati, hčerko,
dokler jo možje prosijo.
B: Mi je ne damo Žumru,
mi je ne damo njega drug.
A: Če je sami ne daste,
jo po sili vzamemo.
B: Le si jo zberi, Žumer,
le si jo zber njega drug.
A: O, le sem, le sem, (Micka),
sprelepa mlada (Micika).

Pri zadnji kitici se je imenovana presedla na klop k trem dekletom, ki so potem igro začele skupaj znova in dalje ponavljale toliko časa, dokler niso sklicale vseh deklet na svojo stran. Potem je bila igra končana.

¹⁸ J. Levičnik, Narodski običaji v Zeleznikih, 7. Velikonočne veselice. — Šolski prijatelj, 3, 1854, št. 10, str. 76.

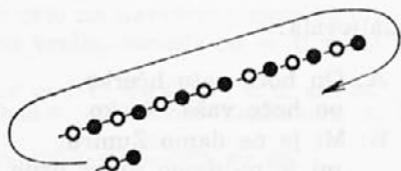

Igra sicer ni imela plesnih prvin, vsekakor pa sodi v skupino iger z odvzemanjem in privzemanjem. Dekleta so v igri posnemale snubce ali svate, ki skupaj z ženinom Žumrom in njegovim drugom stoje pred zaprtimi vrati nevestinega doma in prosijo za nevesto ter nazadnje celo zagroze, da jo bodo vzeli s silo, če je ne bodo dobili zlepa. Odgovarja jim nevestina »žlahta«, ki ob koncu popusti in nevesto izroči.

Metliška »Rešetca« so varianta igre iz Železnikov, le da so prava plesna igra. Navratil v Ljubljanskem zvonu l. 1888¹⁹ piše, da so jo plesala samo dekleta. Pozneje, verjetno že ob prelomu stoletja, je pod vplivom folklorizma postala mešana in dobila obliko, v kakršni jo je našel med obema vojnama F. Marolt in opisal ter razčlenil v svoji študiji »Tri obredja iz Bele krajine«.²⁰ Marolt jo je po svojem raziskovanju in ob pripravi metliške skupine za nastop v Ljubljani²¹ verjetno delno restavriral in ji dal sedanjo podobo:

Dekleta in fantje, stoječ drug za drugim v strnjeni koloni in držeč se za pas, predstavljajo v igri »mater«, medtem ko sta dekle in fant zunaj vrste »prošnjača«²² (snubača). Ta dva začeta igro, hodita okoli kolone in pojeta:

P: /: Mi zbiramo dekliče (fantiče), /
vsake žumbørske družine.

»Mati« (kolona plesalcev) stoji na mestu in odpeva:

M: /: Ja jo (ga) nedam možu (ženi) /
vsake žumbørske družine.

¹⁹ J. Navratil, Belokranjsko kolo, 5. Rešetca. — Ljubljanski zvon, 8, Ljubljana 1888, str. 338—339.

²⁰ F. Marolt, Tri obredja iz Bele krajine. — Slovenske narodoslovne študije, 2, Ljubljana 1936, str. 56—62.

²¹ Skupina iz Metlike je nastopila na Belokranjskem dnevu v Ljubljani, 13. 9. 1936.

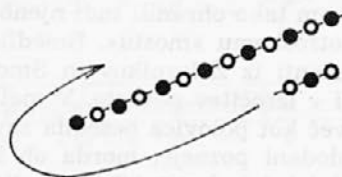
²² Marolt v študiji »Tri obredja iz Bele krajine« piše, da igro začne vojarinka — »prošnjača« skupaj s fantom »proscem«. Navratil pa pravi: »Zdaj pride vojarinka, držeč se samo z enim dekletom, za roke' in hodeč okoli vrste poje s tovarišico vred, kot da so prišli »prošnjači« (podčrtal M. R.) (snubači) snubit. Ženska prošnjača prosita; — »mati« (ki si jo moramo pa le misliti poleg vrste) pa odgovarja (odpeva) z vsemi hčerami (hčermi) vred tako: ...« Navratil torej govori o prošnjačih (snubačih) in nikjer o prošnjači, ki bi bila ženskega spola. Zato je Maroltovo imenovanje »prošnjača« samovoljno.

Zopet zapojeta prošnjača ter hodita okoli »matere«:

P: Če jo (ga) nedaš sama,
zamem si jo (ga) sama
vsake žumbørske družine.

»Mati« odgovarja, plesalci se v ritmu melodije na mestu zibljejo, med tem se od kolone loči prvo dekle in pridruži prošnjačema, ki med tem plešeta okoli »matere«.

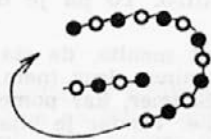
M: Pojdi, pojdi, luba hči (sin),
skoraj nazaj pridi,
suha hruška zacvete,
onda nazaj pridi.

»Mati« zopet stoji, prošnjača in prvo dekle pa skupaj nadaljujejo obhod okoli kolone in pojejo:

P: Zbugom, zbugom
sem vernim slugom,
ki ste nam dali,
da pojde z nami.
/: Ta hindər, handər, žumbər :/
vsake žumbørske družine.

Igra se začne znova, drugič se iz vrste izloči fant. To se ponavlja, dokler prošnjači ne poberejo vse do zadnjega. Tedaj nekajkrat vsi skupaj vijejo kačo in se nazadnje razpuste.

Čeprav je igra iz Železnikov koreografsko okrnjena, pa je nedvomno glede besedila starejša in izvirnejša od metliške. Zdi se, da so igro prvotno poleg Gorenjske poznali tudi na Dolenjskem, kar sklepamo po njenem besedilu, ki ga je zapisal Andrej Smole.²³ Za kraj izvora je v njegovem zapisu sicer navedena Kranjska, toda glede na to, da je imel Smole posestvo na Dolenjskem (grad Prežek), smemo domnevati, da je besedilo zapisal tam.

²³ K. Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, 3, Ljubljana 1904—1907, št. 5277, a in b, str. 244—245.

Bližej, bližej, jezdi žumer,
bližej jezdi njega drug,
bližej žumerska družina.
»Kaj nam oče žumer,
kaj nam oče njega drug?«
»On oče vašo hčirko,
on oče vašo hčirko:
Če jo sami ne daste,

jo po sil vzamemo.
Daj, daj mati hčer,
dokler jo možje prosijo!«
»Le s'jo zber, s'jo zber, žumer,
le s'jo zber, njega drug,
le s'jo zber, žumerska družina!«
»O le sem, Mica lepa,
sprelepa mlada Mica!«

(Redakcija I)

Igra je prišla čez Gorjance v Belo krajino, kar nam poleg vsebinske podobnosti dokazujejo besede žumerska družina in žumber. Ker v Beli krajini besede žumer²⁴ niso razumeli, so jo zaradi podobnosti z imenom Žumberak ali Žumberčan spremenili v žumber. A. Smole je zapisal samo besedilo in ne vemo, kako je potekala igra. Ker pa so Belokranjci verjetno igro v celoti prevzeli, so nam tako ohranili tudi njeno »dolenjsko« koreografsko podobo, ki je blizu otroškemu »mostu«. Besedilo je v Beli krajini doživelo spremembo. V varianti iz Železnikov in Smoletovem zapisu se igra konča, ko družina privoli v izročitev neveste. V metliški pa je pogajanje za nevesto močno skrčeno, več kot polovica besedila zavzema slovo od neveste. Ti verzi so morali biti dodani pozneje, morda ob kakšnem »obnavljanju« igre,²⁵ saj z melodijo vred delujejo kot tujek. Posledica folklorizma je najbrž tudi ime igre, ki naj bi po razlagi domačinov (Navratil) izhajalo od tega, ker fantje in dekleta stojijo pri igri kot rešeta, postavljena na sejmu na prodaj. Tako poimenovanje ni ljudsko, v izročilu je ime navadno vzeto po 1. verzus pesni ali načinu gibanja.

K. Štrekelj je v 3. zvezku »Slovenskih narodnih pesmi« objavil zapis »otročjega kola« iz Slamne vasi pri Metliki,²⁶ ki je varianta »Rešete«.

Mi bi radi mlado hči!
Ja jo ne dam možu.
Če jo ne daš sama,
zamem ti jo sama.
Hodi, hodi, moja hči,
skoraj nazaj pridi:
suha hruška zacvete,

onda nazaj pridi.
Z Bugom, z Bugom
'sim vernim slugom,
ker ste nam dali,
kir pojde z nami.
Hinder, hander, žumbr
'sake žumberske družine.

Zapis poleg besedila vsebuje tudi opis plesa. Otroci so ga plesali v kolu sprva počasi, na koncu pa hitro. To pa je dokaz, da je ob igri odraslih

²⁴ Tako Štrekelj kot Marolt menita, da sta žumer in camar narečna sopomenka, v katerih se skriva ženinov drug (nem. Brautführer) ali vodja svatbe. Oba namreč izhajata iz nem. Säumer, kar pomeni tovarnik, v prenesenem pomenu tudi drug ali vodja svatbe. Vendar je bila skoraj zagotovo beseda žumer v pomenu ženinovega druga ali vodje svatbe na Gorenjskem neznana, tudi zaradi tega, ker gorenjska svatba ne pozna vodje svatbe v tem pomenu, kot je na Koroškem camar. Žumer je bil verjetno samo tovarnik, v tem pomenu ga pozna tudi ziljščina, saj celo pesem poje: Zamer mi čez Tura bura (Slovenske ljudske pesmi Koroške, 2. Ziljska dolina, Ljubljana-Trst-Celovec 1986, str. 73). Vendar se je na Gorenjskem beseda žumer v splošni rabi že davno izgubila, ostala pa je le še kot priimek. Torej v pesmi žumer ni »camar«, ampak v resnici tovarnik ali pa ženin s priimkom Žumer (z veliko začetnico ga je pisal tudi J. Levičnik). Le tako je razumljivo, da ima žumer (Žumer) pri svatbi svojega druga, kajti tega ima le ženin in nikoli koroški (Rož, Podjuna, Mežiška dolina) »camar«.

²⁵ J. Navratil v opisu Črnomaljskega kola v Ljubljanskem zvonu l. 1888 na str. 748 piše, da so ga leta 1888 obnovili, potem ko ga že deset let niso plesali. To se je verjetno dogajalo tudi z drugimi plesi.

²⁶ K. Štrekelj, n. d., št. 5210, str. 224.

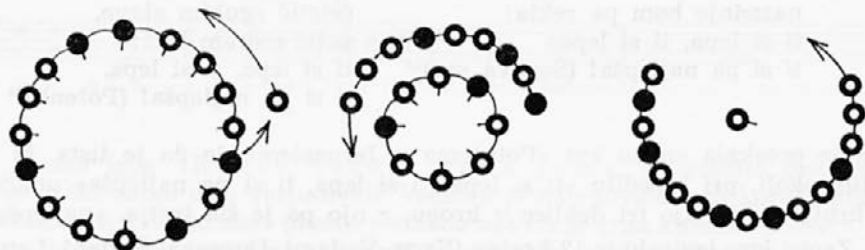
živela njej sorodna otroška. Zato lahko domnevamo, da so podobno igro poznali tudi otroci na Gorenjskem (Železniki) in Dolenjskem, čeprav podatkov nimamo. Sčasoma so jo pozabili in so se posamezni deli, kot »Mi jo pa ne damo« in »Bomo jo pa vzeli«²⁷ spojili z mlajšo igro sorodnega tipa, kot je bila »Prišla majka s kolodvora«. Tako je na Slovenskem v nekaterih primerih ta igra zopet dobila snubitveni značaj, ki ga je prvotno imela, a ga je ob prenašanju izgubila.

2.

Za igre 2. tipa je značilno troje besedil, ki delno vplivajo tudi na potek igre. Njihove variante so razširjene po vsej Sloveniji in se malo razlikujejo med seboj. Prvo besedilo se je navadno pelo in je bilo naslednje:²⁸

Otroci, predvsem deklice, so sklenili krog in stali (ponekod so se tudi pomikali), medtem ko je eden hodil zunaj okoli kroga in pel (ali skandiral). Na zadnji besedo verza »ti greš z nam« je najbližjega udaril po hrbtu in ta je moral z njim. Ob ponovitvi pesmice sta okoli kroga hodila in pela oba, vodil in novega »sopotnika« določil pa je prvi. Igra se je ponavljala toliko časa, dokler se v zunanji nastajajoči polkrog niso priključili vsi otroci iz kroga. Ponekod so nato vili kačo in polža. Igra se je lahko ponovila, a tokrat je vodil tisti, ki je prej ostal zadnji.

²⁷ Skoraj enaki verzji se pojavljajo v srbski varianti »Ide majka s kolodvora« in v igrah istega oblikovnega tipa na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini, in sicer v izročilu otrok in odraslih. Za primer naj bosta navedena otroška »Mi imamo dvore« iz Kalinovca na Hrvaškem (G. Knežević, Šečem, šečem drotičko, Zagreb 1988, str. 35) in igra odraslih »Terzije« iz Lubova pri Jajcu (Bilten Instituta za proučevanje folkloru in Sarajevu, 2, Sarajevo 1953, str. 41, 138 in 3, 1955, str. 33). V obeh besedilih je motiv snubljenja očiten, v bosanski je nakazana celo ugrabitev neveste. Otroška koreografsko sodi v 2. tip iger z odvzemanjem in privzemanjem, »Terzije« pa izvajata dve nasprotni vrsti, v eni so fantje, v drugi dekleta, ki med plesom prehajajo v prvo.

Mi imamo dvore. / Tko je u tom dvoru? / U tom dvoru lepe djeve. / Mi bi jednu uzeli. / Koju bi nam uzeli? / Gospojicu (Maricu). / Mi ne damo (Maricu). / Dati ćemo zlatnu krunu. / Nek vam bude (Marica).

Mi smo seke vezilje! / Mi smo braća terzije! / Mi vam jednu prosimo! / A mi vam je ne damo! Ako nam je ne date, / sila boga ne moli, / mi ćemo je oteti!

²⁸ Igre se spominjam iz svojih otroških let ok. 1945 (Ježica p. Ljubljani).

V arhivu ISN se nahaja 5 zapisov te igre (Črnelavci, Litija, Renče, Šegova vas, Šenčur p. Kranju, Ljubljana),²⁹ podatkov o njej pa je mnogo več. Melodiji sta znani iz Ljubljane in Šegove vasi. Besedilo je v vseh variantah skoraj enako, menjavajo se le imena: namesto Jeruzalema Beograd, Beligrad ali Rakitnica, namesto Betlehema pa Carigrad, Stalingrad, Titograd in Ribnica.

Igra je sicer po izvoru varianta nemške, vendar je slovensko besedilo vsebinsko bolj smiselno od nemškega, ki se glasi:

Wir reisen nach Jerusalem,
und wer will mit?
Die Katze mit dem langen Schwanz,
und die muss mit.³⁰

Nastanek besedila za igro si lahko preprosto razložimo. Porodile so ga zgodbe o romanjih v sveto deželo in tudi bližnja domača romanja, ki so se jih otroci udeleževali skupaj s starši. Jeruzalem in Betlehem sta jim bila zaradi krščanske vzgoje domača in blizu. Doživetje romanja je botrovalo besedilu, ki se je »prijelo« na ustaljeni in dobro znani koreografski model igre. Ta je bil skupaj z zaključnim zavijanjem poža — labirintom — del pradavnega izročila, značilnega za številne evropske in zunajevropske narode.³¹ Zdi se, da se je na Slovenskem ohranilo starejše besedilo neokrnjeno, saj je vsebinsko zaokroženo, medtem ko je nemško, kakršnega pač poznamo, že porušeno. Po zadnji svetovni vojni so v Sloveniji zaradi ideoloških predsodkov zamenjali imena krajev, npr. Beograd-Titograd.

Za drugo besedilo, ki se je navadno skandiralo, sta najznačilnejši naslednji varianti:

Ali je vaša črna kuharica doma?	A je črna kuharica doma?
Ne, ne, ne!	Ne, ne, ne!
Trikrat bom okoli šla,	Trikrat grem naokol,
nazadnje bom pa rekla:	četrtič zgubim glavo,
ti si lepa, ti si lepa,	petič moram reči:
ti si pa najlepša! (Šegova vas) ³²	ti si lepa, ti si lepa,
	ti si pa najlepša! (Poženek) ³³

Igra je potekala enako kot »Potujemo v Jeruzalem«, le da je tista, ki je hodila okoli, pri besedilu »ti si lepa, ti si lepa, ti si pa najlepša« udarila po hrbtu zapovrstjo tri deklice v krogu, z njo pa je šla tretja, »najlepša«.

Zapisi igre izvirajo iz 12 krajev (Krog, Vadarci, Dornava, Šoštanj, Letuš, Skorno, Šegova vas, Sodražica, Zg. Bela, Poženek, Laze, Gorje)³⁴ in le v enem primeru (Vadarci v Prekmurju) besedilo odstopa od ustaljenega.³⁵

²⁹ Zapisi so v arhivu ISN. — 9: št. 35, 322, 721, 1261; GNI: Ig 21. Obj.: M. Ramovš, Plesat me pelji, str. 157; isti, Ljudsko izročilo v estetski vzgoji predšolskega otroka, n. d., str. 34—35; M. Vogel, n. d., str. 18—21.

³⁰ F. Hoerburger und H. Segler, n. d., str. 48.

³¹ C. Sachs, Eine Weltgeschichte des Tanzes, Hildesheim-New York 1976, str. 105—107.

³² Arhiv ISN. — GNI: 20.473.

³³ Arhiv ISN. — 9: št. 524.

³⁴ Zapisi so v arhivu ISN. — 9: št. 103, 279, 391, 455, 492, 524, 550, 564, 659, 682, 780, 1225; GNI: 20.473.

³⁵ Naj bo zaradi drugačnosti posebej navedeno: Ali je vaša črna kuharica doma? / Ne! / Koliko otrok pa ima? / Osem! / Ne bi mi enega dala? / Ne! / Jaz sem velika sirota, / ki hodim po svetu / in kradem najlepše mleše (deklice). Arhiv ISN. — 9: št. 550.

Tudi drugo besedilo je nastalo po zgledu nemškega (Ist die schwarze Köchin da?).³⁶ Varianti iz Poženka in Letuša sta skoraj enaki izvorniku, druge so nekoliko okleščene. Določanje tiste, ki mora v zunanji polkrog, z besedami »ti si lepa, ti si lepa, ti si pa najlepša« je slovenski dodatek.

Besedilo zastavlja nekaj ugank. Kdo je »črna kuharica« in zakaj mora deklica, ki četrtič obhodi krog »zgubiti glavo«, to je umreti? Igra je koreografsko enaka prejšnji, le določanje deklice, ki mora iz kroga, je na Slovenskem povezano z izbiranjem. Ta motiv igre povezuje s 1. tipom iger z odvzemanjem in privzemanjem, ker je tak način izbiranja (»ti si lepa, ti si lepa, ti si pa najlepša«) morebiti odsev svatbenih šeg, zlasti prizora z lažno nevesto.³⁷ Pred izročitvijo neveste so svatom iz hiše najprej poslali dve lažni nevesti, ki sta bili našemljeni, bodisi »lepó« ali »grdó«, tretja pa je bila lepa oz. najlepša in prava nevesta. Otroci so ta prizor nedvomno ravedno spremljali, saj je bil po svoji dramatičnosti zelo mikaven in ni čudno, če je našel odmev v njihovi igri.

Tretje besedilo najpogosteje srečujemo v obliki, kakršno ima varianta z Oblakovega vrha.³⁸ Splošno razširjena je tudi njena melodija:

♩ = 100

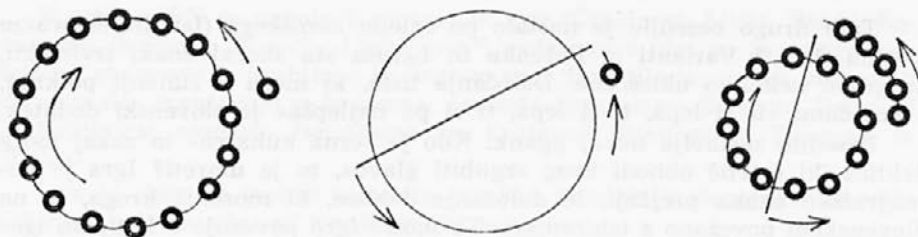
Rde-če češ-ne ra-da jem, čr-ne pa še - taj - ši, v šo-lo tu-di ra-da grem
vsa-ko le-to raj - ši, za - to nam pros-ter daj - te za - na - še mla-de da - me, da
bo si - ja - lo son-če-ce na mo-jo dro-bno sr-če-ce.
Ti si le - pa, ti si le - pa, ti si pa naj - lep - ša!

Plesna igra »Rdeče češnje rada jem« je izrazito dekliska, saj se dečki vanjo niso vključevali. Vsebina je narekovala tudi koreografski odtonek igre, ki so jo sicer plesali podobno kot »A je črna kuharica doma?«, le da se je pri večini variant sklenjeni krog deklic med petjem besedila pomikal v smeri urnega kazalca in se je deklica zunaj kroga gibala v nasprotni smeri. Na besedilo »Tu nam prostor dajte« je deklica zunaj kroga le-tega nenadoma presekala in pot nadaljevala v isti smeri na nasprotni strani kroga, nato pa pri besedilu »Ti si lepa, ti si lepa, ti si pa najlepša!« udarila po hrbtu zapovrstjo tri deklice in si privzela tretjo »najlepšo«. Igra se je ponavljala, pri tem se je zunanji polkrog večal, sklenjeni krog pa manjšal. Nazadnje je ena deklica ostala sama. Ponekod so zatem vili kačo ali pa igro ponovili, le da je bila tokrat zunanja deklica tista, ki je prej ostala zadnja.

³⁶ F. Hoerburger und H. Segler, n. d., str. 52. Primer je iz Regensburga: Ist die schwarze Köchin da? / Nein, nein, nein! / Dreimal muss ich rum-marschieren, / viertemal den Kopf verlieren, / fünftemal kommt mit, / du alter fauler Strick.

³⁷ Na to me je opozorila mag. Helena Ložar-Podlogar, za kar se ji lepo zahvaljujem.

³⁸ Arhiv ISN. — GNI: 20.832.

Igra se je mogla odvijati enako kot »A je črna kuharica doma?«, da torej zunanja deklica (polkrog) ni presekala kroga.

Tudi ta igra je bila priljubljena na vseh slovenskih šolskih dvoriščih, v arhivu ISN je shranjenih 19 zapisov (Stanjevci, Vučja vas, Dornava, Rogaska Slatina, Letuš, Pacinje, Kostanjevica ob Krki, Breže, Ribnica, Mozelj, Gor. jezero, Merljaki, Oblakov vrh, Hudajužna, Šegova vas, Vas, Šmarje-Sap, Vič pri Ljubljani, Bled),³⁹ besedila so lahko daljša ali krajša. V Gor. jezeru in na Bledu so peli samo prve štiri verze, nato je že sledilo izbiranje (»Ti si lepa, ti...«), pri nekaterih variantah (Kostanjevica, Mozelj, Pacinje, Dornava) so za verzom »za naše mlade dame« peli še »kukavca na sred sedi/ in se z nami veseli.« Pri dveh variantah (Šegova vas in Pacinje) deklica ni izbirala z verzom »Ti si lepa, ti...«, ampak je ob koncu pesmi z udarcem po hrbtu označila izbrano.

Besedilo igre je skoraj dobeseden prevod nemškega (Rote Kirschen ess ich gern).⁴⁰ Na Slovenskem se je med prenašanjem malo spreminjalo, le v enem primeru (Šegova vas) se namesto besedila »Tu nam prostor dajte / za naše mlade dame«, kar je bilo slovenskim otrokom tuje, pojavlja bolj domače »Tu nam prostor dajte, / z nami se igrajte.« V slovenskem besedilu ni sklepnege verza, ki določa deklico »damo«, da zapusti krog, pač pa se pojavi obrazec iz prejšnje igre: Ti si lepa, ti se lepa, ti si pa najlepša!

Izvirno nemško besedilo je izrazil zgled, kako neprimerno lahko šola posega v otroško izročilo: medtem ko je koreografska oblika ostala tradicionalna, je bilo prvotno besedilo zamenjano z novim, vsebinsko praznim, sladkobnim in vsiljivo poučnim. Na Slovensko se je verjetno razširilo šele med svetovnimi vojnami s posredovanjem šole in vrta.

3.

Igra 3. tipa je »trden most« (imenovana tudi po prvem verzom »Al je kaj trden most« in »Donda, donda, močen most« ali kar most, must, železni most, trdi most, zidani most, močæn must, vlak). Razširjena je bila po vsej Sloveniji, saj je bilo doslej zapisanih kar 36 variant (Cerklje p. Kranju, Preddvor, Gozd n. Kamnikom, Dražgoše, Železniki, Kropa, Ljubljana, Jurjevica, Slatnik, Retje v Loškem potoku, Črneča vas, Mozelj, Kostanjevica ob Krki, Vinica p. Črnomlju, Logje p. Breginju, Opatje selo, Cerkno, Čohi, Sp. Idrija, Vuhred, Letuš,

³⁹ Arhiv ISN. — 9: št. 33, 141, 350, 358, 392, 422, 481, 515, 560, 628, 756, 888, 988, 1205; GNI: 20.474, 20.832, 24.071, 26.174, 26.443. Obj.: Z. Kumer, n. d., str. 403.

⁴⁰ F. Hoerbürger und H. Segler, n. d., str. 53. Primer je s Pomorjanskega: Rote Kirschen ess ich gern, / schwarze noch viel lieber. / In die Schule geh ich gern / alle Tage wieder. / Hier wird Platz gemacht / für die jungen Damen, / hier wird Platz gemacht / für die jungen Damen. / Sass ein Kukkuk auf dem Dach, / kam der Regen macht ihn nass, / kam der liebe Sonnenschein, / diese Dame soll es sein!

Rogaška Slatina, Trbovlje, Špitalič, Vučja vas, Podvinci, Dornava, Ormož, Vadarci, Murska Sobota, Kupšinci, Noršinci in Bila, Liščaca ter Korito v Reziji.⁴¹ Za večino Slovenije je značilno besedilo, kakršno je npr. iz Retij, le z narečnimi odtenki.

- A: Al je kaj trdæn must?
 B: Trdæn kakor skala kust.
 A: S česa ste ga zidalæ?
 B: Iz beile repe rezane.
 A: Al gre lahku naša vojska skuz?
 B: Lahku, če je ta zadna raca naša.⁴²

Na vzhodnem Štajerskem in v Prekmurju pa je doma tudi v obliki, kakršno ima varianta v Noršincih:

- A: Donda, donda, močen most,
 pride moja vojska skoz?
 B: Pride, pride,
 samo zadna reca nej.⁴³

Še krajše je besedilo iz Rezije (Korito):

- A: Je močæn kej ta must?
 B: Tej ku kust nu pené!⁴⁴

V dveh primerih (Logje, Ormož) je besedilo daljše od navedenega iz Retij, a vsebinsko ni bogatejše.

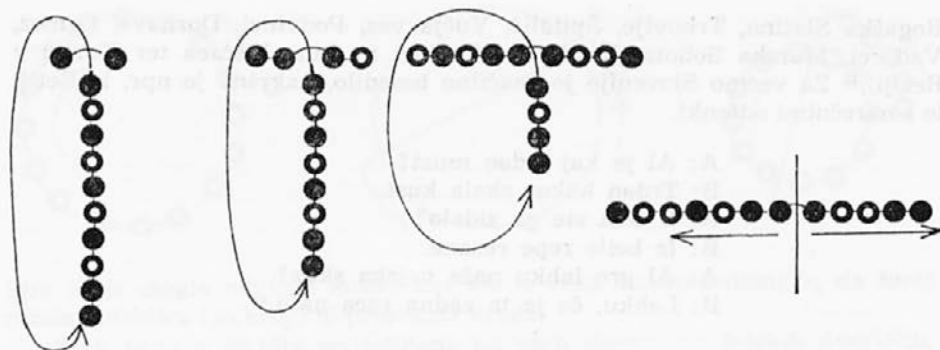
Potek igre je bil povsod enak. Najmočnejša izmed otrok sta se prijela za obe roki in z njimi oblikovala mostni obok, »most«. Dogovorila sta se, kaj bo kdo: jabolko ali hruška, nebesa ali pekel in pod. Drugi otroci so se postavili drug za drugim v kolono, pravokotno na prva dva, in se prijeli za pas ali rame. Otroci v koloni so spraševali (A), otroka, ki sta držala »most«, sta odgovarjala (B). Po končanem dvogovoru je stekla kolona — »vojska« pod mostom, pri zadnjem pa sta tista, ki sta držala »most«, spustila roke, ga zajela in vprašala, kaj ima raje: jabolko ali hruško. Za kogar se je odločil, za tistim se je postavil. Med tem se je kolona vrnila pred most. Igra se je začela znova in ponovila tolikokrat, kolikor je bilo v koloni otrok. Za otrokoma, ki sta držala »most«, sta nastajali dve novi koloni. Ko so se vanju zvrstili vsi otroci, sta otroka, ki sta držala »most«, med kolonama na tleh potegnila črto, potem pa sta se koloni z njima na čelu prijeli in skušali ena drugo potegniti čez črto. Kolona, ki je črto prestopila, je bila premagana. V nekaterih variantah je moral zadnji, ki je od kolone ostal, trikrat steči pod mostom ali tolikokrat, kolikor dni je v tednu, in šele tedaj je bil zajet. Različen je bil tudi način sklepnega dvoboja.

⁴¹ Arhiv ISN. — 9: št. 81, 120, 135, 186, 206, 310, 343, 380, 500, 533, 552, 554, 663, 766, 935, 942, 984, 1171, 1217, 1238, 1296, 1552; GNI: 26.377, Ig 15, 25, 27, 28, 30, 32, 35, 45, 68, 72, 74, 78, 1 neštevilčena. Obj.: K. Štrekelj, n.d., št. 5208—5209, str. 224; Z. Kumer, n.d., str. 402; M. Ramovš, Plesat me pelji, str. 155—157; isti, Ljudsko izročilo v estetski vzgoji predšolskega otroka, n.d., str. 36; Z. Šmitek, Otroške igre v stari Kropi. — Glasnik Slovenskega etnografskega društva, 13, Ljubljana 1972, št. 2, str. 11—12; M. Vogeltnik, n.d., str. 67—70.

⁴² Arhiv ISN. — GNI: 20.359.

⁴³ Arhiv ISN. — 9: št. 1217.

⁴⁴ Arhiv ISN. — GNI: Ig 25.

Igra »trden most« ni slovenska posebnost, v podobni besedni in gibni obliki jo poznajo otroci večine evropskih narodov, kar pomeni, da njene korenine segajo v indoevropsko plast.⁴⁵ Nekateri vidijo v njej simbol prearanja ali vedno se obnavljajočega življenja in tudi simbol mitološkega mostu v onostranstvo, drugim pa je igra ostanek starodavnih obredov pri graditvi mostov.⁴⁶ Na Slovenskem so igro ohranili tudi odrasli. Igrali so jo v Železnikih in Kropi in je danes pozabljena, medtem ko jo v Metliki, Črnomlju in Predgradu po zaslugi folklornih skupin še plešejo.⁴⁷ Otroci in na Gorenjskem tudi odrasli so »trden most« ohranili kot igro z odvezanjem in privzemanjem, v Beli krajini pa je preoblikovana. Tu poteka igra v dveh nasprotnih vrstah (Predgrad), polkrogih (Črnomelj) in kolonah parov (Metlika), ki besedilo izmenoma pojeta, ob koncu pa sledi prehod pod mostom.⁴⁸ Postavlja se vprašanje, ali so oblike belokranjskih mostov prvotne ali so nastale pozneje. Na Gorenjskem je besedilo odraslih in otrok enako, medtem ko je bil v Metliki in Predgradu besedilu dodan motiv »špotanja« gospode, med drugim npr.:

Vi ste srabljivi kmetiči!
Brojeli broj, brunke broj!

Vi ste hlapci ušivi!
Brojeli broj, brunke broj!

Vi ste ždržljiva gospoda!
Brojeli broj, brunke broj!

Vi ste grintava gospoda!
Brojeli broj, brunke broj! (Predgrad)⁴⁹

Morda je nova vsebina narekovala tudi novo obliko, saj si v igri simbolično stojijo nasproti kmetje in gospoda. »Špotanje« postane bistveno, prehod pod mostom je stranskega pomena in je le sklep igre. Glede na to smemo domne-

⁴⁵ B. Orel, Mito o mostu. — F. Marolt, n. d., str. 74—91.

⁴⁶ C. Sachs, n. d., str. 114; B. Orel, Al pejte, pejte trikrat skuz, zdignite gor visok roke. — Vodnikova pratika za l. 1943, Ljubljana 1942, str. 44—47; D. i Lj. Janković, Narodne igre, 2, Beograd 1937, str. 47 in 3, Beograd 1949, str. 104; R. Wolfram, Die Volkstänze in Österreich und verwandte Tänze in Europa, Salzburg 1951, str. 74, 87; Dictionary of Folklore, Mythology and Legend, New York 1950. — London Bridge; Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, Berlin und Leipzig 1927. — Brücke, str. 1659—1665; Z. Kumer, Vsebinska in pomen plesne igre most na Slovenskem. — Rad 9. kongresa Saveza folklorista Jugoslavije, Sarajevo 1963, str. 471—479; M. Suštr - V. Vodušek, Koreografska oblika pomladno-obredne igre »most« v Sloveniji in njene variante v Jugoslaviji. — Rad 9. kongresa SFJ, Sarajevo 1963, str. 481—487.

⁴⁷ J. Navratil, n. d., str. 339—341, 495—496, 749; F. Marolt, n. d., str. 47—56, 65—73; M. Ramovš, Plesat me pelji, str. 25, 82—85, 86—88.

⁴⁸ Gl. op. 47.

⁴⁹ M. Ramovš, Plesat me pelji, str. 86.

vati, da je oblika belokranjskih mostov drugotna. Črnomaljska varianta nima »špotanja«, oblika pa se je prav tako spremenila.

Besedila kažejo, da so mostne igre najverjetneje spomin na obrede pri graditvi mostov. Če jih tako razumemo, je oblika otroške igre najbolj smiselna in razumljiva in najbrž taka od svojega nastanka. V igri z odvzemanjem in privzemanjem se s preprosto oblikovno govorico razkriva sporočilo: žrtev zapušča skupnost živih in se pridružuje svetu mrtvih. Igra s tako jasno izraženo simboliko je lahko postala posoda tudi drugačni vsebini. »Trden most« je koreološki arhetip, iz katerega so se razvile vse druge igre z odvzemanjem in privzemanjem.

— — —

Oris iger z odvzemanjem in privzemanjem je pokazal, da sta njihova oblika in vsebina globoko in neločljivo povezani. Njihova vsebina je narekovala obliko. Čeprav so bila besedila iger od svojega nastanka nešteto preoblikovana, postala pogosto zamotana in nerazumljiva, nas njihova vsebina vendarle prepričuje, da se v njih skrivajo preostanki nekdanje duhovne in socialne kulture odraslih. Pripovedujejo nam zelo vsakdanje zgodbe, ki nas vedno znova prizadenejo: nekdo mora zapustiti svoje domače okolje, svoj dom, svojo skupnost in oditi v drugo. Družina, ki jo zapusti, se zmanjša za enega člana, druga, kamor odide, se poveča. Slovo je lahko tudi smrt, odhod v neznani svet mrtvih. To neprestano odhajanje lepo odseva v igri, kjer se prehod ali odhod tolikokrat ponovi, kolikor je v skupini otrok. Igra otrok nezavedno odkriva simboliko odvzemanja in privzemanja. Kajti, kaj je življenjski krog drugega kot eno samo prehajanje iz roda v rod, iz družine v družino, iz življenja v smrt? Življenje je večno potovanje, večni labirint, odhajanje v neznano, vračanje ali tudi ne. V otroških igrah je podoživljanje dejanj odraslih, ki so jih otroci doživljali skupaj z njimi.

Summary

CHILDREN'S GAMES WITH PLAYERS BEING TAKEN AWAY AND ADDED

Children's dance tradition has lived simultaneously with its adult counterpart and was in many ways identical to it. However, while adults have forgotten theirs, children have preserved it and handed it down, with all the new additions that came along, either spontaneously or through the intervention of adults.

In a special group of children's folk dances games one team takes away players from the other side, bringing them over to their side. In the beginning, one or two children face the group. As the game progresses and in accordance with the song's instructions, children pass one by one to the other side, forming another group while the first keeps dwindling down to its last member. On the basis of their main characteristic, they have been classified as games with players being taken away and added. This group of games was widespread in Slovenia as well and popular among children.

According to the way the children position themselves (in a row, a circle, a file), there are several variants of such games. They can be divided into three types.

Characteristic of Type One is that both groups (the second starts forming next to the player who started the game) are positioned in a single file. Type One is patterned after the game »Majka prišla s kolodvora« (Mother Has Come from the Station). Its origin is German (i. e. »Es kommt ein Herr von Feneke«) and has spread to Slovenia from Croatia through the intermediary of school. The game had at first a wooing character which got lost in the transmission from place to place. The Croat variant, out of which grew the Slovene one, doesn't have it any more either. Since some Slovene versions of »Majka prišla s kolodvora« contain some wooing verses, we may assume some domestic version of this game had existed and had practically disappeared before this game was »imported«. Only a

few verses were left which were later incorporated into the »lyrics« of the new game. Two original Slovene games with players being taken away and added prove that this is possible: »Zumra klicat« (Calling the Zumer) (Zelezniki/Gorenjska) and »Rešetca« (Sieves) (Metlika/Bela krajina), which were performed by adults (in Bela krajina by children too) and had a nuptial character. In them appear verses out of the »Majka prišla s kolodvora« game. Some games similar in content and form were known, to both adults and children in Croatia (»Mi imamo dvore« — »We Have Courts«) and in Bosna in Herzegovina (»Terzije« — »Tailors«).

In Type Two the group dances in a circle, while the player who starts the game is outside the circle. In the course of the game, the circle is getting smaller and smaller and a semicircle is growing around it. In Slovenia the games »Potujemo v Jeruzalem« (We Travel to Jerusalem), »A je vaša črna kuharica doma?« (Is Your Black Cook at Home?) and »Rdeče češnje rada jem« (I Love To Eat Red Cherries) are games that belong to Type Two. All three are variants of German games (»Wir reisen nach Jerusalem«, »Ist die schwarze Köchin da?«, »Rote Kirschchen ess ich gern«). The words of the first one are probably an echo of pilgrimages to the Holy Land and to domestic shrines, while the origin of the lines in the second game is obscure. Both lyrics are old and of folk origin, while the words of the third one are more recent and obviously of school origin. The choreographic pattern of all three games belongs to the oldest tradition. A Slovene peculiarity of the second and third games is the selection with the words: »You are beautiful, so are you, but the most beautiful is you!« which may have found their inspiration in pre-wedding rituals, namely in the scene with a false bride. No wonder it has found an echo in their game: children must have watched it with great curiosity, attracted by its dramatic aspect.

In Type Three a single file of children is facing two files whose members form a »bridge« with their raised hands. In the course of the games the file is growing smaller, while new ones are being formed behind those that hold the »bridge«. In most places the game is named »Trden most« (London Bridge) and is known all over the territory of ethnic Slovenia. It is no Slovene peculiarity: in a similar form, as far as both words and movements are concerned, it is known to children in most of Europe, which means that its roots go back to a common Indo-European heritage. In Slovenia the game has stayed alive among adults too (Zelezniki, Kropa, Metlika, Črnomelj, Predgrad). In Bela krajina, though, it has been reshaped in such a way it is no more a game with players being taken away and added. The new form might have been dictated by the change in content, since the central motive of the game has become a trading of insults between »lords« and »peasants«. The words show that the bridge game is most likely an outgrowth of bridge-building rituals. This is why the message of this children's game makes the most sense and has been intelligible since its beginning: the victim leaves the community of the living and joins the world of the dead. The content is clearly expressed in the symbolism of the game with the taking away of players.

In games where players are being taken away, form and content are deeply and inextricably linked. Even though the words have been changed countless times since their beginning, even though they have become complicated and unintelligible, their content proves that they hide within themselves the remains of an old adult spiritual and social culture. They tell us everyday stories which move us ever anew: someone has to leave home and go elsewhere. This farewell can also be death, the passage into the unknown world of the dead. These constant departures are nicely reflected in the game, where there are as many comings and goings as there are children in the game. In their games children re-enact scenes from adult life which they have experienced together with their elders.